

ELENA NETCU

KRAINA

CÎȘMIGIU
books

CUPRINS

Prefață/ 7

Capitolul I. Trimisul special din Abis/ 11

Capitolul II. Într-un spital din Polonia/ 40

Capitolul III. Pe urmele cazacilor zaporojeni/ 89

Capitolul IV. Visul lui Hmelnițki/ 100

Capitolul V. Stepan Razin – hatmanul sărăcimii/ 166

Capitolul VI. Umbrele sfârșitului/ 226

PREFAȚĂ

Există scriitori pe care întâmplarea face să-i întâlnești la un moment dat grație unei cărți și să-ți trezească interesul. Așa a fost să fie cu Elena Netcu, o scriitoare cu o mișcare amplă pe scena editorială. A publicat până în prezent șase volume de poezii, trei cărți pentru copii și treisprezece romane. Activitatea de romancieră este de o prolificitate impresionantă. Primul ei roman apare în 2010, ceea ce înseamnă că s-ar putea spune: anul și romanul. Ca meserie este profesoară de limba și literatura română, având gradul I și numeroase lucrări didactice, între care se disting cele privind stilistica textelor literare. Este și o pasionată și atentă eseistă, eseurile ei vădindu-i pasiunea pentru poezie. Acest bilanț spune multe despre Elena Netcu. Activă intelectual și spiritual, îndrăgostită de literatură, sânguincioasă în cercetarea literaturii, entuziastă în lecturile-i critice, ea nu-și vede strădaniile ca pe o trudă, ci ca pe-o delectare tinzând spre voluptate. Eu am cunoscut-o datorită unui roman în manuscris, „Kraina”.

De obicei un roman îl parcurgi ușor și poți scrie câteva rânduri despre el, dacă îți trezește interesul. De această dată însă am zăbovit mult după ce am citit romanul. Ceva mă stârnise. Poate că a fost subiectul romanului. Romanciera n-a trăit în Ucraina și totuși scrie despre actualul război ruso – ucrainean.

Un roman bine documentat istoric și bazat totodată pe o minuțioasă urmărire a știrilor. În el este descrisă

suferința ucrainenilor atacați de armata încropită de Putin din pușcăriași a căror pedeapsă a fost prescrisă pentru a fi înrolați și din mercenari. Această armată făcută din soldați de adunătură, care habar nu au pentru cine luptă și împotriva cui luptă, are ceva apocaliptic în ea. Ucid copii, femei, bărbați, tineri și bătrâni, violează și distrug tot ce le iese în cale. Iar în spatele lor, mici trupe antrenate bombardează orașele, lăsându-i pe oameni fără locuințe și aprovizionare. Ucrainenii rămași în viață ajung să trăiască în subsoluri rămase intacte după bombardamente.

Este limpede că acest război nu este cu adevărat un război, așa cum afirmă și Putin. Dar ce este, te luminează o incursiune istorică în secolul al XVII-lea, când hatmanul Bogdan Hmelnițki întemeiază statul Ucrainean, rupând cu aliații de până atunci, regele Suediei și sultanul și jurând credință veșnică Moscovei: „pe vecie uniți cu Moscova”. Devine străveziu, pentru cei care nu cunoșteau istoria, că Putin îi consideră pe ucrainenii vasalii Rusiei, iar războiul pus la cale nu este un război, ci o incursiune de pedepsire a unui popor pe care îl consideră trădător. Și-a trădat jurământul și prin politica sa de emancipare, aduce NATO la granițele Rusiei. Această incursiune criminală, făcută de Putin nu pentru a cuceri teritoriul sau a „salva” pe rușii aflați în Ucraina, ci în scop punitiv, te umple de oroare.

Scopul este, în ultimă instanță, unul terorist: a provoca suferință și a stârni groaza. Însă prozatoarea nu lasă aceste lucruri să se întrevadă, nu le oferă explicit, ci se ocupă, așa cum cer exigențele prozei, de viața oamenilor. Pe lângă uciderea copiilor, femeilor și bătrânilor, a inșilor rămași fără familie, fără adăpost, fără hrană, una dintre cele mai dureroase teme ale romanului este ratarea iubirii.

Povești de iubire se înfiripă, dar războiul le stopează. Chiar între protagonistul ucrainean, Pantilei, rămas fără familie, ucisă de bombardamente, se naște o poveste de iubire cu Olena, după ce acesta a fost rănit și-a ajuns la un spital din Polonia. Dar această poveste se curmă brusc, când Pantilei pleacă înapoi în țară pentru a lupta cu invadatorii. Din nou, o incursiune în istoria cazacilor te lămurește că astfel de sacrificii se aflau în codul de comportament al cazacilor zaporojeni. Subiectul romanului, tratat în chipul schițat mai înainte, m-a făcut să zăbovesc, pentru a afla mai multe despre scriitoarea Elena Netcu. Și, într-adevăr, am aflat că a avut permanent o atracție spre a cunoaște naționalitățile conlocuitoare din Dobrogea.

Romanul „Kraina” este, de fapt, o deplasare în alt plan a poveștilor despre minoritățile din Dobrogea. Minorități ce în conlocuire cu românii, au creat ceea ce prozatorul Constantin Novac a numit „modelul interetnic dobrogean”, care a devenit o rubrică permanentă a revistei „Tomis” pentru o bună bucată de vreme. Ei bine, Elena Netcu, de vreme ce s-a apropiat de aceste minorități, între care și cea ucraineană, are îndrituirea să scrie despre războiul din Ucraina. Îi cunoaște pe ucraineni, le știe istoria, le cunoaște simțămintele. Nu este un roman scris din dorința de a exploata un posibil brand literar, un subiect fierbinte, ci un roman izvorât din atașamentul pentru niște oameni, oameni care în ziua de azi suferă nemeritat, în urma unei izbucniri de barbarie. Este un roman emoționant, pentru că e scris cu dragoste și e un roman al timpului nostru, care lasă o mărturie despre existența noastră, a oamenilor unei părți din Europa și a

întregii lumi, la un început de mileniu pe care, desigur, îl vedeam cu totul altfel în perspectivele noastre asupra viitorului, cu doar câțiva ani în urmă.

Cine ar fi crezut că, după ce în secolul anterior au existat victorii, cum au fost cele împotriva nazismului german, fascismului italian și militarismului japonez, ceea ce ne făcea să privim spre un viitor senin, vom avea de dat piept cu terorismul, insidioasa pandemie și războiul, care să ne spulbere speranțele? Astfel încât romanul „Kraina” este unul ce ne îndeamnă la meditație față de „teroarea istoriei” venită în ipostaze inedite, pentru a ne arăta, din nou, fațeta sumbră a umanității: pornirile conflictuale, care nu pot fi stopate, au mereu un debușeu, oricât am încerca să le înăbușim. Oricât s-ar emancipa oamenii, rămân porțițe prin care tenebrele istoriei să iasă afară și să facă ravagii.

Reîntâlnirea dintre Pantilei și Olena, desigur, nu rezolvă problema, dar aduce în prim-plan una dintre cele mai puternice forțe sădite în spiritul omenirii: îndârjirea rezistenței în fața răului, hotărârea de a lupta până la moarte și dincolo de moarte împotriva asupritorilor.

Scrisă cu sensibilitate față de realitățile omenești din vreme de război, bine documentat și bine instrumentat epic, romanul „Kraina” emoționează și are și un rol important în a ne face și mai hotărâți să fim alături de mult încercatul popor ucrainean.

Dan Perșa

CAPITOLUL I

TRIMISUL SPECIAL DIN ABIS

„Sunt cazac de când mă știu! Iubesc libertatea precum pasărea cerului, precum peștele în întinderea nesfârșită a bălților”, își repeta în gând Pantilei, care îmbrăcase haina militară de câteva zile, așa, dintr-o dată.

Începuse războiul fără veste. Peste noapte fusese liniște și, dintr-o dată, la ora 5 dimineață s-a auzit o explozie. *„Vreo butelie”, gândi el buimac. „Cine știe ce neisprăvit n-a închis butelia sau cine știe ce s-o fi întâmplat.”*

Pantilei se culcase spre miezul nopții. Cu o zi înainte fusese să-și vadă părinții. Dormise puțin. După explozie ieșise în fața casei, așteptând să apară mașina de pompieri. Dar nu întâlni decât vecini speriați, care nu știau ce s-a întâmplat.

Ca niciodată, în acea seară, rămase până târziu cu lumina aprinsă de parcă ar fi așteptat pe cineva. De multe zile nu putea dormi. Gânduri răvășitoare nu-i dădeau pace, dar mai ales frânturi de vise pe care nu și le explica. Tresărea mereu în somn cu un fel de zvâcnet al trupului masiv. I se întâmplase ca într-una dintre nopțile de insomnie să cadă din pat, pierzându-și echilibrul.

De multe ori dormea singur la mansardă. Rămânea ore întregi să studieze și adormea pe singura canapea de o persoană, așezată sub rafturile de cărți. Lângă canapea improvizase o noptieră îngustă din fier forjat unde așezase un abajur cu formă de cupolă de culoare roz. Lăsa mereu lumina aprinsă. Într-una dintre nopți i se păru că se apropie de pat o siluetă de femeie, prelungindu-se parcă până în tavan. Aceasta întinse o mână firavă pe umerii lui puternici și se înfipse în carne. Făcându-se una cu trupul lui, se lipise de el ca o plantă agățătoare. La început i se păru că e Natalia lui. Chiar ridică mâna și încercă să o cuprindă, dar constată că se îmbrățișa singur, că forma aceea venită pe furiș este imaterială.

– De mine nu vei scăpa niciodată! A venit vremea să-ți amintesc că de acum încolo vei trăi în vârtoare. Că viața ta va fi un vânt aspru siberian, că inima ta va îngheța de disperare la vederea măcelului pe care chiar tu îl vei provoca sau vei fi martor cum sub ochii tăi vor fi secerați copiii, femeile, bătrânii, bărbați în putere, fără să mai aibă timp să se mai ascundă sau să-i apere cineva, suflete nevinovate, înghițite rând pe rând de nemiloasa de mine!

– Natalia, tu ești? șopti el sugrumat, nu mă speria, iubita mea! Iartă-mă! În ultima vreme am uitat că mai ești, sunt ofițer și, zilnic, primesc vești despre invazie. E mare frământare în țară, Natalia!

– E ultima oară când mă vezi!

– De ce ești îmbrăcată în negru, iubita mea? Ție nu-ți plăcea niciodată culoarea asta, ești atât de întunecată la chip!

– Viața mea pâlpâie, mă voi întuneca și nu vei mai afla niciodată de mine!

– Mi-e dor de tine, femeia mea!

Pantilei îi înconjura trupu-i firav și i se păru că Natalia se culcă ușor pe brațul lui vânjos, că pletele negre îi înfășoară gâtul, simți cum îl sugrumă încet, cum se sufocă, dar continua să o sărute cu patimă, să se topească în trupul ei fierbinte ca un jar, de parcă ar fi pentru ultima oară. Îl cuprinse o teamă nedeslușită, se lăsă pradă frisoanelor, săruturilor însângerate, dureroase, îi ardea inima tăciune, se făcea una cu întunericul până când totul se curmă într-un oftat prelung.

Nimic.

Nimicul din el agoniza, doar colbul negru al neantului se dizolva, spulberând trup de femeie arămie. Un bocet îndepărtat alerga prin văzduh printre avioane minuscule aruncând flăcări. Totul se întunecă în momentul în care Pantilei răsturnă abajurul lângă canapea și se trezi în beznă.

Coborî în dormitor. O văzu pe Natalia dormind liniștită, doar pleoapele îi tresăreau ușor. *Doamne, cât ești de frumoasă, Natalia mea. Am să plec mâine și nu te-am iubit.* Se cuibări sub așternut, îmbrățișând trupu-i viu, catifelat, zvâcnind de dorință. O întoarse spre el cu un freamăt flămând, lacom, să apuce și ultima fărâmă din lumea sa lui iubire, din pământ-teana lui femeie, nu din himera din vis, nu din zăluda aceea de umbră prelungă și otrăvită, însângerată, picată în vis precum un corb...! Voia să o soarbă pe Natalia ca pe un ultim ospăț, pentru prima și ultima

dată, total, cum nu mai făcuse asta de mult, ca pe un sfârșit inevitabil.

Încercă să adoarmă, dar nu reuși. Se ridică din pat, învelind-o pe Natalia ca pe o comoară de preț. Își spunea în sinea lui că femeia lui este sfera, este roata vieții lui, este începutul și sfârșitul. I se otrăvea sufletul de câte ori venea de la Moscova și își jura că nu se va duce niciodată la părinții Nataliei, nu mai voia să-i vadă niciodată. De câte ori se întorcea de acolo se așternea tăcerea între ei. Natalia se simțea rușinată de vorbele spumegând de furie pe care tatăl ei i le arunca lui Pantilei, iar el nu avea replică pentru că nu voia să pună sare pe rană. Dar, pe zi ce trecea, Natalia se depărta de bărbatul ei. Acum, în această noapte de februarie o iubi pentru o viață, mult, voia să umple toate golurile dintre ei, să se facă una cu iubirea cea mare. Acum în noaptea de dinaintea sfârșitului, i se părea că se naște în el o putere nestăvilită de a cuprinde acest cerc al iubirii, această monadă a începutului, cu un dor de a se naște a doua oară, pentru a semăna iubirea pe pământ. El, Demiurgul Pantilei! El, Adam al începutului, să lumineze în acel februarie geros grădina raiului pe care noi oameni trecători o purtăm aici pe pământ ca semn al păcatului și al mântuirii noastre

Pantilei locuia într-un bloc cu mai multe etaje, de multe ori uita să mai pornească liftul. Aștepta ca altcineva să apese pe butonul de comandă. Liftul îl ducea întotdeauna la ultimul etaj. Deschidea ușa la apartament și se cocoța la mansardă. Era bucuros de asta și era convins că are acest avantaj că locuiește la

ultimul etaj, fiind încântat că poate privi panorama oraşului din cel mai înalt loc. Hersonul cu lumini multicolore, cu blocuri înalte, clădiri impunătoare, cele mai înalte, sfidând depărtările, era fascinant. Privea cerul insistent. Aştepta parcă să vadă ceva acolo pe bolta cerească. Uneori scruta văzduhul plin de stele şi i se părea că mişună ceva în spatele fiecărei steluţe. Era acolo o frământare cum era şi în sufletul lui de la o vreme încoace.

Privea spre cele câteva rafturi suspendate unde erau adunate alandala cărţi de istorie, dar, mai ales, manuale despre tactica militară. Ca ofiţer, în ultimul timp, zăbovea la unitate mai mult pentru chestiuni strategice privind apărarea ţării, dar niciodată nu s-a gândit mai departe, că ar exista vreun pericol când lumea e liberă, când există libertate de exprimare, când poţi ajunge la capătul lumii şi înapoi fără să-ţi fie teamă de nimic.

Pământul? Ce este oare el şi cât ne este dat? Tot sau pe bucăţi? Dar oricât am avea, în final, tot doi metri pătraţi înseamnă sfârşitul nostru, oricâte averi am avea, nu mai valorează nici doi bani în faţa morţii.

Pantilei voia să se retragă din armată. Nu mai putea fi un războinic. Cu cât treceau anii devenise mult prea blând, mult prea înţelept, avea alte dorinţe care veneau din sufletul lui *pentru suflet*, nimic ce avea atingere cu bunurile şi cu banii nu-l mai interesa. „*Să fiu eu sănătos, eu şi băieţii mei, eu şi femeia mea, eu şi cei dragi mie*”, îşi repeta aproape zilnic. Dar de ceva vreme îl auzea pe comandant că lucrurile nu se îndreaptă spre o direcţie prea bună, că ruşii râvnesc

pământurile Ucrainei, că se vor năpusti asupra țării sale, iar el nu va mai avea forță să se împotrivescă. Avea alte așteptări de la viață, se prețuia pe sine, dar, în același timp, se depărta tot mai mult de treburile armatei. Uneori visa că omenirea va ajunge odată și odată să nu mai trăiască între granițe, să se desființeze popoarele și să trăiască întru credință, iubire și bunătate. Dar se trezea la realitate: *„nu e posibilă o asemenea utopie, își zise, sunt soldat, am depus un jurământ, oare îl voi respecta? Dar dacă totuși acești ruși vor veni peste noi cu gând de a ne nimici?”* Se liniști la gândul că ucrainenii sunt oameni puternici, că nu se vor lăsa învinși. Rușilor le va fi greu să-i cucerească.

Mulți spun că suntem de același neam, că prin venele noastre curge același sânge de slav. Noi suntem cazaci, orice, dar nu slavi în totalitate. Avem sânge de tătar, suntem ruteni, pecenegi, cumani și orice altă nație care a trăit în stepa calmucă, aș fi vrut să am ocazia să le arunc asta în față, ca să studieze istoria.

„Hei, rușilor, strămoșii noștri sunt cazacii, tătarii, kazarii, rutenii, poate chiar și alții din adâncul secolelor, uzii, pecenegii, cumanii, și abia la urmă slavii care s-au năpustit peste Herson, s-au întins ca o iederă”.

Inima îi spunea că rușii nu au cum să fie frații lui. Nici mai mari, nici mai mici. Era convins că toate astea sunt nerozii. Se gândea că nu e posibil ca un pământ cum este cel al Ucrainei poate deveni al Rusiei pentru că așa vor cei puternici. Știa din ce studiasse și din documente mai recente că Ucraina a fost locuită de-a lungul secolelor de cine vrei și de cine nu vrei. Ba

tătari, ba turkmeni, ba mongoli vremelnici, bulgari în trecere, oguzi, pe ici pe colo polonezi, brodnici, vlahi răzlețiți, unii dintre ei fugiți de pe moșiile boierilor, toți au devenit haiduci și au depus jurământul cazacilor. Pe toți i-au adăpostit stepa din Zaporojie și malurile Donului. Mai mult, au mai fost și alte nații care s-au topit în marea masă a ucrainenilor. Se gândea la asta cu un soi de mândrie, cazacul este un om liber, nu a acceptat niciodată supunerea, cazacul este libertatea însăși. I se părea absurd acest atac, se gândea că e doar o sperietură. Bunicul lui dinspre mamă era rus. El însuși era însurat cu o rusoaică, Natalia, care îi dăruise trei băieți, erau adolescenți, gata să devină pe rând studenți. Trecuseră mulți ani peste el și era pe punctul de a trece în rezervă.

„Oare chiar se vor năpusti peste noi pe nepusă masă?” De ceva vreme, cam prin iarnă, se aflase că rușii se pregătesc să mai smulgă din trupul Ucrainei regiunea Donbasului, Donețkului și Luhanskului, după ce cu vreo câțiva ani în urmă înhățaseră cu ușurință Crimeea. Acum aveau alte planuri. *„Poate vor să ne desființeze, nu știi ce mai vor!”*

Își privea soția cu neliniște. Natalia avea un tremur în voce când vorbea cu Pantilei, cum îl dezmierda, se simțea vinovată că e rusoaică, că tot neamul ei trăiește în Rusia. Îl privea cu tristețe. Ochiul ei albaștri se întunecau, căpătau reflexe verzui, de parcă acolo, în sufletul ei, ar fi început o furtună și gândurile ei se frământau în bătaia valurilor. Pantilei evita orice dialog, i se părea că, de fiecare dată, ochii ei se umpleau de lacrimi și nu putea să suporte asta. O

iubea mai mult decât orice pe lumea asta. Ea era sufletul, liniștea, echilibrul, bucuria și tristețea deopotrivă. Împărțeau totul, fie că era de bine sau de rău, era totul pentru el. La părinții ei nu se mai ducea. Ori de câte ori vorbea cu socrul lui, îi arunca vorbe veninoase: „*voi, ucrainenii, trebuie să dispăreți de pe fața pământului, într-o zi vă luăm totul, chiar și duminicatul de la gură, într-o zi veți fi praf și pulbere!*”

Pantilei nu se supăra, se gândea că așa sunt bătrânii care fac parte din garda veche, au reminiscențe de pe vremea bolșevicilor, hrăpăreți, acaparatori, nemiloși, fără nici un Dumnezeu. Acum trăia în alte vremuri. Lumea se mișcă, se gândea el. În secolul XXI există o altă percepție asupra lumii, războiul este doar o formalitate, acum se poartă războiul rece, fără victime. Ura este mocnită și diplomația va avea grijă să îmblânzească leii, să liniștească apele, iar noi, oamenii, să trecem mai departe cu zâmbetul pe buze și să ne bucurăm pentru fiecare răsărit de soare. Era convins că mai marii lumii au înțeles, în sfârșit, că omul este o valoare supremă. Nu va fi război nicicând, se liniștea în sinea lui Pantilei.

„*N-o să vină peste noi! E doar război psihologic! O să le treacă lor!*” își spunea Pantilei și se lua cu altele.

Pe de altă parte, avea un fel de neliniște pentru ceea ce se întâmpla în țară. Se înrăiseră oamenii, deveniseră ahtiați după bani, se adâncea, din zi în zi, prăpastia între săraci și bogați. Asista cu un fel de neputință, de mâhnire, privind marea masă a sătenilor necăjiți, ducându-și nevoile de la o zi la alta. Știa din surse sigure că vrajba înflorea, că mulți conaționali o

cam căutau cu lumânarea. Aprindeau spiritele, răul se întindea ca o pecingine, în aer plutea un miros de praf de pușcă, iar ofițerul din el simțea gustul amar al discordiei care îi va duce pe ucraineni pe muchie de cuțit. Refuza însă să creadă că răul acesta va deveni realitate.

A mai trecut o lună, au mai trecut două și pe 24 februarie, ora 5 dimineața, s-a auzit o explozie. După ce a auzit sirena, după ce a văzut lume alergând pe stradă, cu noaptea în cap, Pantilei, oricât ar fi fost de nedumerit la început, înțelese ce se întâmplă. Se echipă imediat în haină militară, o sărută blând pe Natalia care se uita la el speriată și spuse scurt:

– A început! Anunță băieții să nu vină acasă. Să rămână în România, la Brașov. Acolo sunt în siguranță. Ai grijă de tine. Eu nu știu când vin.

– Pantilei, am uitat să-ți spun, aseară m-a sunat mama din Moscova. N-am vrut să-ți spun. M-a chemat de urgență acasă. Poate i s-a făcut rău.

– Nu știu ce să-ți spun, Natalia. Faci cum crezi! Dar fii atentă cum pleci, să fii în siguranță. Eu nu știu când vin acasă.

Rămasă singură, Natalia se gândi la conversația cu mama sa, care era despre război, dar n-a crezut decât acum dimineață. Cum să ajungă ea în Rusia? Mai bine se ascunde la subsol. I se părea că nici Pantilei nu mai era același. Îi spusese cu un fel de detașare, ca și cum viața ei n-ar mai conta. Din tonul lui reieșea un fel de reproș, ca și cum i-ar fi spus că rușii sunt niște brute. Descoperise asta într-unul dintre romanele de succes ale Ghiuzelei Iahina, o

scriitoare rusoaică foarte talentată. Într-una din seri a vrut să discute despre carte cu bărbatul ei, dar a observat că nu se putea concentra. Îl vedea abătut și nu era atent la conversație. Îi mărturisise că a citit-o cu un tremur în inimă. „*E clar! Lui Pantilei nu-i mai pasă de mine!*” Simți singurătatea până la os și o luă cu friguri. Voia să doarmă. Să nu mai știe nimic. „*Să vină războiul! Să vină! O să ies în fața tancului cu mâinile goale, am să le spun că sunt niște ticăloși, sunt monștri, sunt lacomi, am să-i întreb ce caută, ce vor de la noi! Dumnezeu a făcut lumea cum a făcut-o, voi ce căutați, rușilor? Sunteți frații noștri sau nu sunteți?*”

Se trezi strigând în mijlocul camerei. Rămase țintuită și nu putea uita privirea metalică a bărbatului ei, parcă i-ar fi bătut două chiroane în frunte și ar fi răstignit-o. I se părea că e lângă ea, că măsoară camera în lung și în lat. Îl vedea cum se îndrepta către ușă, fără să-i mai pese de ea.

Să fi întors măcar o dată privirea spre ea. S-o fi luat în brațe, ar fi suportat mai ușor. Nu-i mai păsa de viața ei. Ar fi vrut să se îmbrace și ea în haine militare, să-l caute, să lupte alături de el ca să vadă că îi pasă. N-avea de gând să se ascundă. Sirena suna întruna. Suna alarma, dar Natalia se ghemui în plapumă, închise ochii și așteptă. Așteptă să vină bărbatul ei să-i dea o îmbrățișare, să rămână cu el în gând ca fiind cea mai importantă ființă din viața ei.

Închise ochii și își astupă urechile. Apoi sări din pat și se plimbă prin cameră socotind, gesticulând. Luă telefonul, încercă să ia legătura cu bărbatul ei, dar telefonul era închis. „*Cred că a ajuns deja la unitate!*”